04/03/2019

Στο Ωδείο Αθηνών μεγάλο αφιέρωμα για τον κορυφαίο Γάλλο συνθέτη Olivier Messiaen

/ Παιδεία και Πολιτισμός

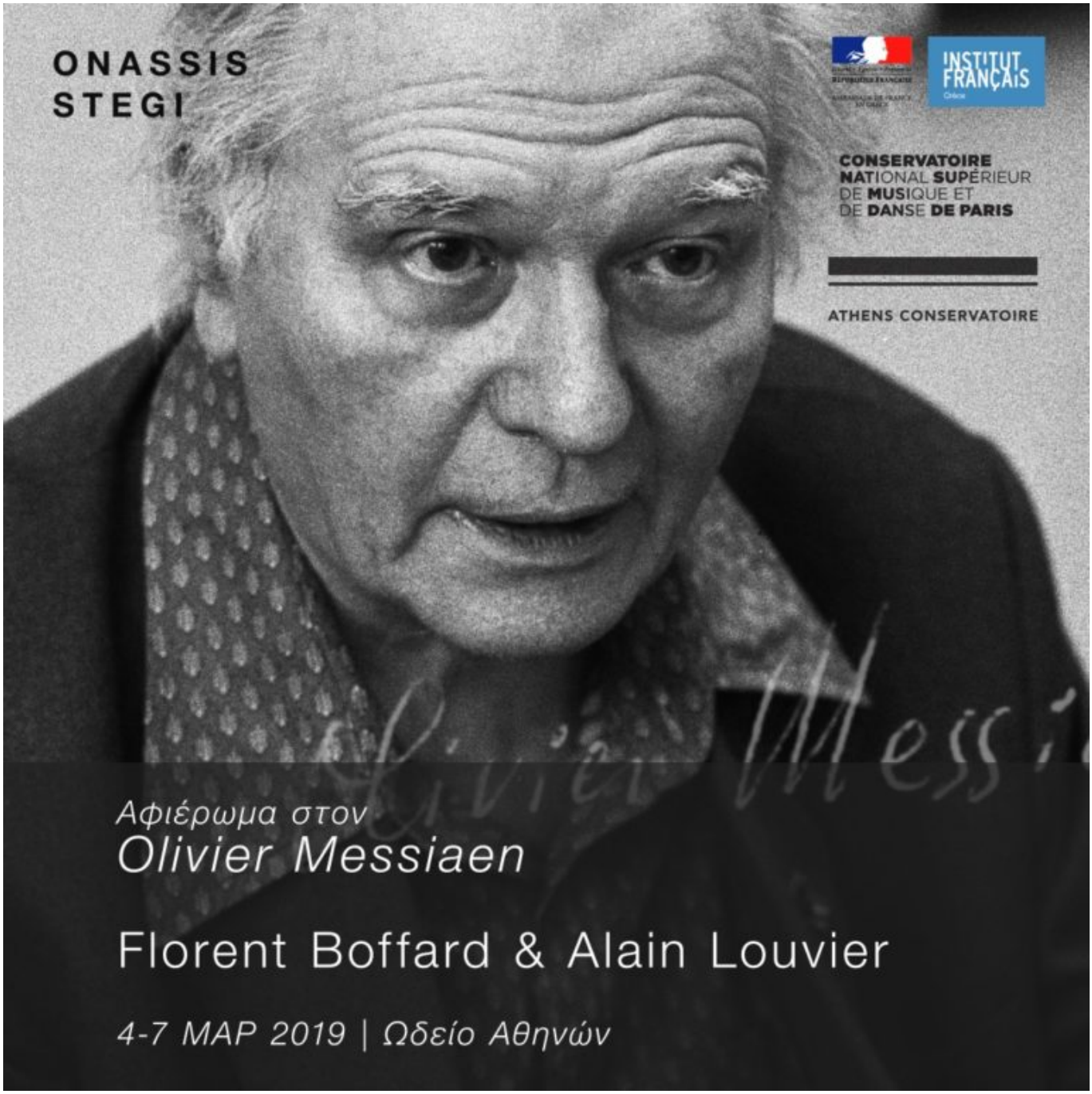

κείμενο: Θάνος Μαντζάνας

Ένα πολύ σημαντικό αφιέρωμα στον Olivier Messiaen πραγματοποιείται από σήμερα μέχρι και την Πέμπτη 7 Μαρτίου στο πλαίσιο της πρώτης Εβδομάδας Σύγχρονης Μουσικής του Ωδείου Αθηνών. Ο Ολιβιέ Μεσιάν (1918 – 1992) ήταν μια αληθινά ξεχωριστή, συναρπαστική θα λέγαμε, προσωπικότητα της γαλλικής και

συνολικά της ευρωπαϊκής μουσικής του εικοστού αιώνα. Εκτός από το καινοτόμο, πραγματικά πρωτοποριακό πολύ συχνά, συνθετικό έργο του υπήρξε βιρτουόζος πιανίστας αλλά και οργανίστας, διαπρεπής δάσκαλος της μουσικής στο Conservatoire του Παρισιού αλλά και...ορνιθολόγος, ενσωματώνοντας μάλιστα πολλές από τις παρατηρήσεις του εντός αυτής της επιστήμης στις συνθέσεις του! Ως άνθρωπος διακρίθηκε για την βαθιά θρησκευτική πίστη του, άλλωστε επί σειρά ετών βιοποριζόταν ως εκτελεστής εκκλησιαστικού οργάνου σε ναό του Παρισιού και συνέχισε να το κάνει ακόμα και όταν δεν είχε πλέον οικονομική ανάγκη. Η πίστη του αυτή τον βοήθησε σίγουρα πάρα πολύ στο να αντεπεξέλθει στις δοκιμασίες και εντέλει να επιβιώσει κατά την διάρκεια ενός κομβικού γεγονότος της ζωής του, όταν ήταν κρατούμενος σε ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης κατά την διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πόλεμου.

Το αφιέρωμα που συνδιοργανώνεται από το Ωδείο Αθηνών και την Στέγη Ιδρύματος Ωνάση με την υποστήριξη του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών επικεντρώνεται στο τόσο ανανεωτικό από πάσης πλευράς συνθετικό έργο του Ολιβιέ Μεσιάν και έχει πρώτιστα εκπαιδευτικό χαρακτήρα, απευθύνεται δηλαδή κυρίως σε σπουδαστές μουσικής (όχι μόνον του Ωδείου Αθηνών) και αυτό τονίζεται και από το γεγονός ότι η είσοδος σε όλες τις εκδηλώσεις του είναι ελεύθερη. Έτσι, τόσο τις πρωινές όσο και τις βραδινές ώρες, στην αίθουσα Άρης Γαρουφαλής του Ω. Α. θα πραγματοποιηθούν διαλέξεις και masterclasses για συνθέτες αλλά και εκτελεστές οργάνων με την συμμετοχή δύο διακεκριμένων Γάλλων μουσικών, του συνθέτη και μαθητή του Μεσιάν Αλέν Λουβιέ και του πιανίστα Φλοράν Μποφόρ, αντίστοιχα μαθητή της συζύγου του Μεσιάν και πολύ σπουδαίας σολίστ του πιάνου Ιβόν Λαριό. Για το ευρύτερο μουσικόφιλο κοινό μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν σίγουρα η συναυλία των καθηγητών του Ω. Α. με την σύμπραξη του προαναφερθέντος Φλοράν Μποφόρ με έργα Μεσιάν, μαθητών και συνοδοιπόρων του την Τετάρτη στις 8.30 μ. μ. και η αντίστοιχη σπουδαστών του Ω. Α. την Πέμπτη στις 8.30 η οποία θα ολοκληρώσει το αφιέρωμα.

Υπεύθυνος για το αφιέρωμα εκ μέρους του Ωδείου Αθηνών είναι ο διευθυντής του, καθηγητής σύνθεσης και μαέστρος Νίκος Αθηναίος με τον οποίοι συνομίλησα για το γιατί και το πως αυτής της αληθινά πολύ σημαντικής εκδήλωσης.

Γιατί Ολιβιέ Μεσιάν και όχι ένας άλλος σύγχρονος συνθέτης, Γάλλος ή μη; Ήταν απλώς η συγκυρία του ότι δεχθήκατε κάποια σχετική πρόταση από το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών ή κάποιος άλλος λόγος που σας έκανε να επιλέξετε εκείνον;

Η επιλογή του Olivier Messiaen προέκυψε μέσα από μία από τις πρώτες συζητήσεις που είχα με την Λορέντα Ράμου για το πώς θα οργανώναμε με τον καλύτερο τρόπο αυτή την πρώτη Εβδομάδα Σύγχρονης Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών. Συμφωνήσαμε να επικεντρωθούμε σε έναν συνθέτη -σύμβολο ο οποίος, παράλληλα με το δημιουργικό έργο του, εκπαίδευσε και επηρέασε μία ολόκληρη γενιά σημαντικών συνθετών όπως οι Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen, Alexander Goehr κ.ά., μεταξύ των οποίων και τους ημετέρους Ιάννη Ξενάκη και Γιώργο Κουρουπό.

Συμμερίζεστε την άποψη μου ότι ο Ολιβιέ Μεσιάν είναι ο κρίκος που συνδέει τους ιμπρεσιονιστές με την πρωτοποριακή ομάδα των Πιέρ Σαφέρ, Πιέρ Ανρί και βέβαια τον κορυφαίο εκπρόσωπο της και ιδρυτή του μοναδικού ίσως διεθνώς οργανισμού για την έρευνα και την πρωτοπορία στην μουσική, του IRCAM, δηλαδή τον Πιέρ Μπουλέζ;

Σίγουρα είναι και αυτό. Όμως ο Messiaen – ο οποίος αναμφισβήτητα επηρεάστηκε στα νεανικά του χρόνια από τους Ravel και Debussy αλλά ταυτόχρονα μελετούσε την μουσική των Berlioz και Wagner και επίσης ενδιαφερόταν από νωρίς για την λογοτεχνία και το θέατρο και στήριξε ένα μεγάλο μέρος της σκέψης και της φιλοσοφίας του στην βαθιά θρησκευτική του πίστη – διαμόρφωσε στην πορεία του μια πολυσχιδή προσωπικότητα που επέδρασε ποικιλότροπα – και όχι ειδικά – στο περιβάλλον του και στους διαδόχους του.

Υπάρχει όντως σχέση της μουσικής του με την αρχαία ή νεότερη ελληνική και, αν ναι, ποια είναι αυτή;

Ο Messiaen μελέτησε κατά την διάρκεια των σπουδών του στο Conservatoire de Paris την αρχαία ελληνική μουσική και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την μετρική της και σίγουρα χρησιμοποίησε αργότερα στο συνθετικό του έργο στοιχεία από την εμπειρία του σε αυτό τον τομέα.

Η προσπάθεια του να «μιμηθεί» ήχους της φύσης συνιστά κατά τη γνώμη σας μιαν, έστω και αδιαμόρφωτη ακόμα, οικολογική διάσταση της μουσικής του;

Προφανώς ναι, αν και δεν είμαι σίγουρος ότι η φυσιολατρία του είχε συνειδητά την έννοια της σήμερα γενικά αποδεκτής φροντίδας για την οικολογική προστασία του περιβάλλοντος.

Πόσο σημαντικό ρόλο έπαιζε το μεταφυσικό στοιχείο και συγκεκριμένα η χριστιανική πίστη του στην φιλοσοφία αλλά και στην ταυτότητα του ως συνθέτη; Το «Κουαρτέτο για το τέλος για το τέλος του χρόνου» για παράδειγμα θα μπορούσε ίσως να θεωρηθεί ένα σύγχρονο ρέκβιεμ το οποίο όμως θρηνεί την απώλεια ανθρωπίνων αξιών και φιλοσοφικών

θέσεων και όχι ενός προσώπου;

Αυτό είναι δεδομένο και το δήλωνε ο ίδιος, περιγράφοντας την σχέση που υπήρχε για αυτόν μεταξύ φαντασίας, μουσικής, θεάτρου και θρησκείας, «είναι αδιαμφισβήτητο ότι ανακάλυψα ξανά στις αλήθειες της καθολικής πίστης αυτή την «αποπλάνηση» μέσω του «θαυμαστού», πολλαπλασιασμένη εκατό ή χίλιες φορές και εδώ δεν επρόκειτο για θεατρική οπτασία αλλά για κάτι αληθινό». Υπό αυτή την έννοια ναι, θα μπορούσε κανείς να δει αυτό το έργο σε τέτοιες διαστάσεις.

Πώς προέκυψε η συνεργασία του Ωδείου Αθηνών με την ΣΙΩ για αυτό το αφιέρωμα και σε τι ακριβώς συνίσταται;

Η κοινή μου πρόταση με την Λορέντα Ράμου έπεσε σε γόνιμο έδαφος και υπήρξε άμεσο ενδιαφέρον τόσο από τον διευθυντή της Στέγης Ιδρύματος Ωνάση Χρήστο Καρρά όσο και από τον πρόεδρο του Ωδείου Αθηνών Νίκο Τσούχλο. Έτσι προχώρησαν οι διαδικασίες για την διαμόρφωση μίας κοινής προσπάθειας που κατέληξαν σε μία συγκεκριμένη συμφωνία. Τα οικονομικά/τεχνικά θέματα ενδιαφέρουν λιγότερο, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι δύο τόσο σημαντικοί οργανισμοί ενώνουν τις δυνάμεις τους σε μία διοργάνωση υψηλών καλλιτεχνικών – και ταυτόχρονα σημαντικών εκπαιδευτικών – προδιαγραφών αφιερωμένη στην σύγχρονη μουσική δημιουργία.

Τι θεωρείτε ότι κυρίως θα προσφέρει το αφιέρωμα αυτό στου σπουδαστές του Ωδείου Αθηνών και αντίστοιχα τι προσφέρει ίσως το Ω. Α. στους μουσικόφιλους, πιθανόν και συνολικά στο μουσικό γίγνεσθαι της Αθήνας, με αυτό;

Και μόνον το γεγονός ότι συνδιοργανωτής είναι και το Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse de Paris και ότι συμμετέχουν τόσο επιφανείς μουσικοί όπως ο πιανίστας Florent Boffard και ο συνθέτης Alain Louvier αλλά και οι εξαίρετοι καθηγητές του Ωδείου Αθηνών το καταδεικνύει. Η συμμετοχή των σπουδαστών του Ωδείου Αθηνών και όχι μόνο στα σεμινάρια που διοργανώνονται παράλληλα και στην τελική συναυλία ολοκληρώνει την σφαιρικότητα και τονίζει την σημασία συνολικά της εκδήλωσης.

Αντίστοιχα υπεύθυνη του αφιερώματος εκ μέρους της Στέγης Ιδρύματος Ωνάση είναι η καταξιωμένη πιανίστρια και μουσικολόγος Λορέντα Ράμου από την οποία ζήτησα να καταθέσει την άποψη της για τον Μεσιάν περισσότερο ως εκτελέστρια καθώς ειδικεύεται στην μουσική του εικοστού αιώνα και έχει ερμηνεύσει πολλές φορές έργα του.

Πώς προέκυψε η συνεργασία του Ωδείου Αθηνών με την ΣΙΩ για αυτό το αφιέρωμα και σε τι ακριβώς συνίσταται;

Το Ωδείο Αθηνών και συγκεκριμένα ο Νίκος Αθηναίος απευθύνθηκε στη Στέγη Ιδρύματος Ωνάση για μια συνεργασία η οποία στόχευε στο να φέρει τους σπουδαστές του Ω. Α. πιο κοντά στην μουσική του εικοστού και εικοστού πρώτου αιώνα. Η ανταπόκριση του διευθυντή της ΣΙΩ Χρήστου Καρρά ήταν θετική. Στη συνέχεια, ως project manager, ανέλαβα να προτείνω και να σχεδιάσω μια δράση που θα ξεκινούσε αυτή τη συνεργασία. Θεώρησα ότι η κομβική θέση του Μεσιάν στη μουσική του εικοστού αιώνα ήταν μια ιδεώδης επιλογή για αυτό το ξεκίνημα. Η επιλογή αυτή βρήκε σύμφωνους τον Νίκο Αθηναίο και τους συναδέλφους του Ω. Α. και ξεκίνησε η συνεργασία μας για την υλοποίησή της. Χάρη στη συνεργασία με τη ΣΙΩ και με την υποστήριξη του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών μπόρεσαν να προσκληθούν ο Florent Boffard και ο Alain Louvier και να πραγματοποιηθεί η συναυλία των καθηγητών του Ωδείου Αθηνών.

Ποια είναι κατά τη γνώμη σας η σημαντικότερη συνεισφορά, από δομικής αλλά και από εκτελεστικής πλευράς, του Ολιβιέ Μεσιάν στην πιανιστική φιλολογία του εικοστού αιώνα;

Ο Μεσιάν δομεί τα έργα του με παράθεση ενοτήτων αντί της ανάπτυξης μοτίβων ενώ χρησιμοποιεί και κωδικοποιεί μια εντελώς νέα μουσική γλώσσα σε αρμονικό, μελωδικό και ρυθμικό επίπεδο.

Ποια είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά, αλλά ίσως και απαιτήσεις και δυσκολίες, των πιανιστικών έργων του στα οποία πρέπει να εστιάσει και να προσέξει ιδιαίτερα ο εκτελεστής τους;

Τα έργα του απαιτούν από τον πιανίστα μια πολύ πλούσια ηχοχρωματική παλέτα. Η Ιβόν Λοριό έλεγε συγκεκριμένα ότι πρέπει κανείς να γίνει ορνιθολόγος για να μπορέσει να τα παίξει γιατί χρειάζεται να έχει ακούσει τις φωνές των πουλιών που υπάρχουν μέσα σε αυτά! Σε ρυθμικό επίπεδο χρειάζεται μια εξοικείωση με ασύμμετρες αξίες ενώ σε αρμονικό επίπεδο βρισκόμαστε σε ένα οργανωμένο τροπικό σύστημα αντί για τις συνηθισμένες μείζονες και ελάσσονες κλίμακες.

Καθώς εκτός από συνθέτης ήταν και ο ίδιος πιανίστας και οργανίστας, άρα μπορείτε να επικοινωνήσετε και με αυτή την πλευρά της μουσικής

προσωπικότητας του, θα είχε σίγουρα ενδιαφέρον η άποψη σας για το πως ένας συνηθισμένος στην καθημερινή ζωή του άνθρωπος δημιούργησε και εκφράστηκε με έναν τρόπο που, ακόμα και αν δεν ήταν πρωτοποριακός, αναμφίβολα ήταν πολύ πιο σύγχρονος από τα μουσικά, αισθητικά, πιθανόν και κοινωνικά δεδομένα της εποχής του.

Ο Μεσσιάν δεν ήταν συνηθισμένος ή τυπικός στις μουσικές του αναζητήσεις, το πεδίο της έρευνάς του δεν ήταν τίποτε λιγότερο από τις μουσικές όλων των λαών και εποχών. Αυτό το εύρος και το βάθος των μουσικών του γνώσεων τον οδήγησε σε έναν εντελώς προσωπικό συνδυασμό ετερόκλητων, κατά βάση, στοιχείων με μοναδικά και θαυμαστά αποτελέσματα.

Αποτελέσματα που όποιος/α ενδιαφέρεται για την αληθινά σύγχρονη μουσική μπορεί να γνωρίσει μα και να απολαύσει επί τέσσερις ημέρες στο Ωδείο Αθηνών...